

ENGELLEN

GRENSDORP AAN DE DIEZE

ENGELEN

GRENSDORP AANDE DIEZE

ONDER REDACTIE VAN

JAC. BIEMANS

BERTIE GEERTS

ROB GRUBEN

MARIANNE STURM-VOS

WERKGROEP ENGELENBOEK EN
ANGRISA HEEMKUNDEKRING ENGELEN

2011

INHOUDSOPGAVE

VOOR WOORD	5
IN LEIDING	6
H1 OVER BODEM ,LANDSCHAP, FLORA EN FAUNA	8
H2 ENGELEN ENHETWATER	36
H3 ONDER DE ENGELEN SEZODEN	64
H4 DE POLITIEK-MILITAIRE GESCHIEDENIS	96
H5 KERKEN RELIGIE DOORDE EEUWEN HEEN	128
H6 SOCIAAL- ECONOMISCHE ONTWIKKELING TOT 1922	156
H7 VOOR DE KLAS, IN HET CAFÉ EN OP HET VOETBALVELD	180
H8 ENGELEN VAN 1922 TOT HEDEN	208
ENGELEN IN BEELD	238
NOTEN	248
LITERATUUR/ ARCHIEVEN	252
CURRICUL VITAE	255
COLO FON	256

VOORWOORD

4 De Bulk

De Huisjes op De Bulk werden in het jaar na de dorpsbrand van 1884 gebouwd in opdracht van de hervormde diaconie onder leiding van Ir. Vroeg, opzichter van Rijkswaterstaat
Foto J. Biemans,
3-Hertogenbosch

Voordat ik 24 jaar geleden in Engelen kwam wonen, had ik nog nooit van dit dorp met die mooie naam gehoord. Vreemd eigenlijk voor een dorp dat zo belangrijk is geweest voor het nu grotere 's-Hertogenbosch. Engelen wordt al in 815 genoemd onder de naam Angrisa. Niet voor niets draagt de Heemkundekring van Engelen dan ook die naam.

Heemkundekring Angrisa is blij met het initiatief van de redactie om, voor het eerst, een complete geschiedenis van ons dorp in één boek samen te vatten. Niet alleen komt de geologische ontstaansgeschiedenis aan de orde, ook de eerste sporen van bewoning worden beschreven. De inwoners van Engelen hebben door de eeuwen heen moeten vechten voor hun bestaan. De dreigingen kwamen meestal van buitenaf. Verschillende veldslagen hebben door de belangrijke geografische ligging in en rondom Engelen plaatsgevonden. Met als meest dramatische natuurlijk de 'slag om Engelen' in 1587, midden in de Tachtig-jarige oorlog tussen de Spaanse en de Staatse troepen. De dreiging van binnenuit werd veroorzaakt door de armoede, die er mede toe heeft geleid dat Engelen zelfs een aantal jaren nagenoeg onbewoond is geweest. Engelen is echter nooit van de kaart gevegd, want omgeving en ligging bleven altijd aantrekkelijk om er te wonen of te werken.

Engelen is de afgelopen jaren meer en meer uitgebreid. Dat bracht met zich mee dat de omgeving in snel tempo veranderde. We moeten echter meer dan ooit bereid zijn om met beleid en overleg te werk te gaan om waardevol cultureel erfgoed in stand te houden of in te passen in ruimtelijke ingrepen. Alleen zo kunnen ook toekomstige generaties deze zaken nog ervaren of beleven. Kennis van en liefde voor de geschiedenis is onontbeerlijk voor de identiteit van een dorp.

Het grondgebied van de voormalige gemeente Engelen is vrijwel volgebouwd. Dat betekent dat omvang, herkenbaarheid en een zekere intimiteit zijn gewaarborgd. De vele vrijwilligers die zich op allerlei gebied belangeloos inzetten voor de Engelse gemeenschap, zijn kenmerkend voor de beleving van de eigen identiteit van het dorp.

Het voor u liggende in woord en beeld prachtige boek is niet alleen bestemd voor de geboren en getogen Engelenaar. Ook nieuwe bewoners van ons dorp zullen door dit boek verrast worden met de historie van hun moderne woonomgeving. De schrijvers hebben de geschiedenis een gezicht gegeven met alle menselijke uitdrukkingen van verbazing, verdriet en blijdschap. Uitdrukkingen die iedereen herkent. Alle Engelenaren zouden het boek moeten lezen maar ik beveel het ook iedereen, die daar buiten woont, van harte aan.

Tot slot wil ik degenen die het uitbrengen van dit boek financieel mogelijk hebben gemaakt, danken. Ik feliciteer de redactie en allen die inhoudelijk hebben bijgedragen aan dit mooie en waardevolle boek.

Frans Lucas
Voorzitter Angrisa,
Heemkundekring Engelen.

INLEIDING

Bij het maken van een boek over een bepaald onderwerp is altijd de eerste vraag die naar de doelgroep. Voor ons als redactie stond die van meet af aan vast: we zouden een boek gaan maken dat in principe voor iedere (oud-)inwoner van Engelen interessant zou moeten zijn. Dat betekende voor ons onder meer veel afbeeldingen van diverse aard, maar ook kaders waarin wat dieper op een bepaald thema kon worden ingegaan. Daarnaast was het onze wens om ook het wetenschappelijke karakter niet uit het oog te verliezen. Immers, er was nog nooit een integrale studie over het dorp Engelen verschenen. De kans was daarmee heel groot dat het boek als vanzelf voor een lange periode een soort standaardwerk zou worden. En als dat het geval zou zijn, dan moesten we wel een zekere wetenschappelijke ondergrens aanhouden. Met andere woorden: er moest ten dele nieuw onderzoek worden verricht en er zouden beslist ook gecontroleerde bronvermeldingen moeten worden opgenomen.

Vanwege bovengenoemde uitgangspunten dook al snel de term 'populair-wetenschappelijk' op. Natuurlijk moesten ook keuzes worden gemaakt, bijvoorbeeld of je het boek zou inrichten naar de verschillende thema's, of dat je juist de gebeurtenissen zoals ze zich in de loop der tijd hebben voorgedaan in volgorde zou behandelen. In vaktermen heet dat dan 'thematisch-chronologisch' of 'chronologisch-thematisch'. We hebben voor de eerste opzet gekozen.

Toen doelgroep en opzet eenmaal duidelijk waren, dook natuurlijk de vraag op welke auteurs we daarvoor zouden kunnen benaderen. We wilden graag vakmensen aan ons boek verbinden, maar omdat we ook een publieksboek voor onze dorpsgenoten wilden maken, moesten die specialisten wel in staat zijn op een heldere en toegankelijke manier hun gegevens te verwoorden. We hebben er als redactie dan ook steeds op gelet dat zowel de wetenschappelijke basis als de leesbaarheid van de verschillende bijdragen gewaarborgd zou blijven. Of we daarin geslaagd zijn laten we graag ter beoordeling over aan de lezer.

Dit alles heeft geresulteerd in het voor u liggende werk, opgedeeld in acht hoofdstukken die zoveel mogelijk in tijdsvolgorde thema's van diverse aard aansnijden. Dat wil zeggen dat we het boek beginnen met de allervoegste geschiedenis van ons dorp. Omdat daarvan in de geschreven bronnen niets is terug te vinden (het is letterlijk prehistorie) waren de schrijvers volledig aangewezen op de sporen en aanwijzingen die landschap en bodem hen konden geven. Omdat dit thema nauw samenhangt met flora en fauna hebben zij ook daarvan zaken opgenomen in dit hoofdstuk. Voor veel mensen zal het dorp zoals zij dat thans kennen weinig houvast bieden voor de zaken die in dit hoofdstuk worden beschreven. Toch worden er enkele belangwekkende en nieuwe dingen behandeld en vormt het op een toegankelijke wijze letterlijk de bodem voor alle volgende bijdragen in deze bundel.

In het tweede hoofdstuk gaat de natuur voor het eerst over in de cultuur. De twee schrijvers behandelen de waterstaatkundige situatie rond Engelen. U moet daarbij bedenken dat de volledige Meierij van s-Hertogenbosch via de Dieze afwaterd op de Maas. s-Hertogenbosch wordt daarom gekescherend wel eens het afvoerputje van Brabant genoemd. Het spreekt vanzelf dat de regulering van onder andere het Diezewater dus van meer dan lokaal belang was.

De beide auteurs geven in hun hoofdstuk een boeiend overzicht van alles wat in de loop der tijd met deze regulering gepaard is gegaan. Ook de lokale wateroverlast en de invloed die de rivier de Dieze had op het dagelijkse leven van de dorpslieden komt ruim aan bod. Een aantal nooit eerder gepubliceerde kaarten verduidelijkt dit alles.

In hoofdstuk drie worden de archeologische vondsten behandeld die in de loop der tijd in en rond Engelen gedaan zijn. Dat begint overigens al in 1841, toen de oudheidkundige C.R. Hermans op de Woerd een aantal naar zijn zeggen Romeinse en Germaanse scherven van het bouwland oprapte. Die determinatie van Hermans blijkt overigens niet helemaal te kloppen. De auteur komt in zijn hoofdstuk met nog veel meer nieuwe en opzienbarende gegevens. Dit hoofdstuk maakt op tastbare wijze de al meer dan 4000 jaar durende continue bewoning op deze locatie duidelijk. Er zijn niet veel plaatsen in Nederland die eenzelfde lange periode van bewoning kunnen optekenen!

In het vierde hoofdstuk komt de politiek-militaire geschiedenis van het dorp aan bod, waarin het strategisch belang van het dorp Engelen in de verschillende eeuwen wordt beschreven. Gelegen op de grens van de machtige gewesten Brabant, Holland en Gelre was er een haast voortdurende oorlogsdreiging rond het dorp. De al genoemde ligging aan de Dieze bracht bovendien de mogelijkheid van controle van de scheepvaart met zich mee, waardoor het bezit van Engelen tevens een belangrijke economische waarde ging verworven. In dit hoofdstuk worden verder de schans van Engelen en het fort Crèvecoeur behandeld, en ondanks het feit dat over de geschiedenis van Engelen al veel bekend is, worden ook hier enkele nieuwe en verrassende feiten gepresenteerd.

Veel meer dan wij ons tegenwoordig kunnen voorstellen speelde de kerk een overheersende rol in vroeger tijden, eigenlijk nog wel tot in de jaren zestig van de vorige eeuw. Dat het hele dorpsleven doordrenkt was van symbolen van geestelijke autoriteit wordt beschreven in het vijfde hoofdstuk van dit boek. Het is steeds weer verrassend om te lezen hoeveel invloed de abdij van Berne en haar vertegenwoordigers in Engelen hebben gehad. Maar evenzo verrassend is het te lezen over hoe de geloofsoorlog van de Tachtigjarige Oorlog in ons dorp uitpakte. Hoewel er uiteraard de nodige strubbelingen waren, kan uit dit hoofdstuk toch de conclusie worden getrokken dat de Engelenaren van verschillende geloofsrichting steeds tolerant met elkaar zijn omgegaan.

Van de hand van een Engelenaar die lokaal al enigszins bekend is vanwege zijn eerdere boekjes over het dorp in de serie 'Uit grootmoeders tijd' is het zesde hoofdstuk over de sociaal-economische situatie van het dorp tot 1922. Zonder enige overdrijving kunnen we stellen dat voor dit hoofdstuk door de auteur veel archiefonderzoek is verricht. Maar het heeft de moeite geloofd! Voor het eerst kan met harde feiten worden onderbouwd wat er op sociaal-economisch gebied nu eigenlijk in het dorp gebeurd is in de negentiende eeuw doorlopend tot 1922 (toen de samenvoeging met buurdorp Bokhoven een feit werd). Dit hoofdstuk wordt daarmee direct een standaardbron voor toekomstige onderzoekers.

EEN INCIDENT IN 1921

In de vroege morgen van 6 september 1921 wreef de dienstdoende sluiswachter van de keer- en spuisluis bij Crèvecoeur zich nog eens extra de ogen uit toen hij bij zijn sluis kwam. Hij dacht dat hij droomde: de sluis was gesloten en toch stroomde er water met geweld in de richting van de Maas. De oorzaak werd snel duidelijk. De ontgrondingen die naast de sluis te zien waren, wezen er op dat het Diezewater zich een weg zocht langs en onder de sluis. De stabiliteit van de sluis kwam hierdoor ernstig in gevaar. Het zag er niet naar uit dat aan deze ongelukkige situatie snel een einde zou komen want het waterpeil op de Maas was als gevolg van de langdurige droge zomer 2,00 meter lager

dan het Diezepeil. In allerlei werden arbeiders opgeroepen om een afsluitdam in de Dieze op te werpen. Hiermee kon de waterstroom naar de Maas worden gekeerd. De waterstand op de Dieze was inmiddels ongeveer met 1,70 meter gedaald, zodat van scheepvaart geen sprake meer was. Ook de in open verbinding met de Dieze staande stadshaven en het gedeelte van de Zuid-Willemsvaart in de stad werden getroffen. Behalve plaatselijk ongemak betekende het ook dat de doorgaande scheepvaart van Luik naar het westen van ons land en vice versa onmogelijk was geworden. Het duurde een week voor alle scheepvaartbelemmeringen waren opgeheven.³⁴

▼ Gestutte dienstwoningen

Vanwege instortingsgevaar was de middelste dienstwoning tot de uiteindelijke sloop in 1988 gestut. Foto uit circa 1980. Gemeente 's-Hertogenbosch, Afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten (BAM).

tio Alfgeri.
 f Ludowici tradidit Alf
 ue restar banto muilla fm .
 ū . 7 prata . 7 in Hunsece man .
 dimidiū . 7 in Drctmon terta
 rata . 7 in illā siluā porcof duō .
 nū cū pratas . 7 in siluā porco
 plenu cū pratis . 7 in Angrisa
 rol t tam admodu . x . 7 in sil
 r mancipia xx . v . In ea ratio
 p starec abb eccliam m Orar .
 f mansof . ii . 7 in sup mansof . xi .
 et the mansū m dominicā ū .
 nicipia . l . vi . Et p ob tū ei ut res
 rterent . Donatiō ē hominū
 erit franci homines francoy .
 o restar bant muilla Empele .
 co . eccliam . 7 mansum unū .
 p fluuū orosa . in uilla Hunsece .

ANGRISA

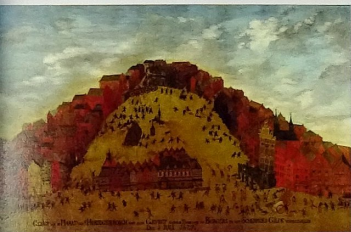
Velen menen dat met de naam Angrisa het dorp Engelen wordt bedoeld. Echter, taalkundig is het eigenlijk niet aanvaardbaar dat Angrisa later wordt omgevormd tot Engelen. Ook de betekenis van beide namen is nogal verschillend: Angrisa wordt verklaard als stromend water door weidegronden.⁵ Eng wordt geïnterpreteerd als 'hoek', 'buiging' of 'bocht'. Het gaat dan natuurlijk om de vrijwel haakse bocht in oostelijke richting die de Dieze tot 1871 precies bij het dorp Engelen maakte. Van Berkel - die er een apart en gedegen artikel aan wijdde - concludeerde dan ook dat Angrisa niet de oudste naam van Engelen kan zijn.⁶ Toch is er ook ruimte om Angrisa wel als zodanig aan te merken. Zo liggen vrijwel alle andere plaatsen die in de oorkonde van 815/816 worden genoemd (Empel, Hoenzadriel, Hedel, Orthen, Rosmalen en Herpt⁷) dicht in de buurt van het dorp. Bovendien heeft archeologisch onderzoek aangetoond dat ter plekke van het huidige Engelen al in de Karolingische tijd bewoning voorkwam. Er zijn zelfs aanwijzingen dat er in die tijd een houten kerkje heeft gestaan.⁸ De oudste graven die in Engelen werden aangetroffen gaan in ieder geval terug tot in de negende eeuw, precies de periode waarin de originele oorkonde werd uitgevaardigd. Ook komt men in de problemen als de vraag wordt gesteld met welke plaats Angrisa dan wel moet worden geïdentificeerd als Engelen wordt uitgesloten. Het in het verleden geopperde Angeren valt immers af omdat die plaats niet gelegen is in Teisterbant of Taxandrië. Wellicht dat een toevalsvondst ooit nog eens wat meer licht in deze zaak kan doen schijnen.

◀ Kerkmuren

De omvang van de middeleeuwse kerk van Engelen is heden ten dage nog op te maken aan de hand van de reconstructie van de kerkmuren en toren op en in het plaveisel rond De Kerkhof. Foto: J. Biemans, 's-Hertogenbosch.

▼ Schermersoproer

Schilderij van Jan van Diepenbeeck van het ogenaamde 'Schermersoproer'. Deze schermutselingen braken in juli 1579 uit tussen Spaansgezinde burgers en het calvinistische schermersgilde naar aanleiding van het afslondigen van de aansluiting van 's-Hertogenbosch bij de Unie van Utrecht. Collectie Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch.

Nu was Gelre de gemeenschappelijke vijand en als machtige stad nam 's-Hertogenbosch het voortouw om het blokhuis in parate stelling te brengen. Het belang van de scheepvaart op de Dieze voor de stad zal daarbij een doorslaggevende rol hebben gespeeld. Het gevolg van deze desastreuze oorlogshandelingen was dat het dorp in 1515 nog maar 46 haardsteden telde. Dit sluit naadloos aan bij een verklaring uit 1514 van Goert Bans, die op dat moment al acht jaar vice-pastoor van Engelen was: "...ende zijn vermindert binnen 10 jaeren herwaerts van 71 haersteden mit den brande van der oorloge ende verloop van den watere".⁵² Ook het aantal mensen dat ter communie ging liep drastisch terug en in 1521 konden in heel het dorp nog maar zeven "mannen van oorlog" worden gevonden.⁵³ Pas enkele decennia later lijkt men de herbouw van het dorp weer enigszins voor elkaar te hebben. In ieder geval weten we dat in 1551 het oude kerkkoor werd gesloopt en het tegenwoordig nog bestaande bredere en langere priesterkoor tegen het oude schip werd aangebouwd.⁵⁴ De kerk bereikte daarmee zijn grootste omvang. Wel zou men de door Herman Everaerts Sculle in 1486 gebouwde torenkap nog een keer moeten vervangen, want in de nacht en vroege ochtend van 10 op 11 januari 1558 werd door een razende wind met orkaanstoten de torenspits van het gebouw geblazen.⁵⁵

DESLAGOM ENGELEN IN 1587

In 1566 ontwaren we in Engelen de eerste tekenen van de geloofstrijd die korte tijd later met zoveel rampspoed een groot deel van ons land acht decennia lang in zijn greep zou houden. Toch was in het Hollandse Engelen de situatie voor protestanten beter dan in het Brabantse 's-Hertogenbosch. Vanaf 1566 vluchtte daarom menig stokebrand uit de hertogstad naar het over de Bossche Sloot gelegen Hollandse grensdorp. Verbittering over hoge belastingen en het verlies van vrijheden voor de gilden speelden daarbij een grote rol, hetgeen uiteindelijk leidde tot het zo beroemd geworden Schermersoproer. De bouw van de Engelserschans was daar mede het gevolg van.

Wat was er nu precies aan de hand? Op 1 juli 1579 kondigden enkele opstandelingen in de binnenstad van 's-Hertogenbosch de deelname aan de Unie van Utrecht af, hetgeen betekende dat zij zich zouden inzetten de Spanjaarden het land uit te jagen. Tegen de middag verspreide zich als gevolg daarvan het gerucht dat Parma, die inmiddels Maastricht had ingenomen, zich nu opmaakte ook 's-Hertogenbosch in Spaanse handen te brengen. Onder de Bossche bevolking braken bloedige rellen uit die uiteindelijk maar liefst 40 doden en 120 gewonden opleverden. In paniek vluchtten de protestanten de stad uit en als verdediging tegen de opstandelingen maakte de Spaanse legerleider Claude de Berlaymont, heer van Hautepenne, een aanvang met het opwerpen van de Engelserschans. 's-Hertogenbosch was daarmee definitief Spaans geworden en vele handelaren en welgestelden zochten in noordelijker streken een veilig heenkomen, daarmee de basis leggend voor de Gouden zeventiende eeuw van het gewest Holland.

Heusden was al in 1577 Staats geworden terwijl 's-Hertogenbosch tot 1629 een zeer loyaal onderdaan van de Spaanse koning bleef. Engelen lag precies tussen deze beide belangrijke steden in en zo daardoor de gevolgen van de onafwendbare geloofstrijd zeer nadrukkelijk ondervinden. Van Heurn geeft een treffende beschrijving van de situatie in dit grensgebied.⁵⁶ Daaruit blijkt dat het in de jaren 1578 en 1579 te Engelen wemelde van krijgsvolk in Spaanse dienst. Dat waren lieden van zeer divers pluimage: Engelsen, Schotten, Fransen, Italianen en Walen. Deze krijgslieden, zowel voetvolk als ruiterij, hadden hun tenten opgeslagen in de binnenpolder van Engelen, ongeveer op de plaats van de huidige schutsluis in het kanaal Engelen-Henriëtteward. De pachters van de landbouwgronden beklagden zich er over dat door de aanwezigheid van die troepen de gewassen volledig waren platgetrapt en vernield. Ook was het vanwege militaire inundaties in het najaar van 1579 en het verdere verloop der krijgsebeurtenissen niet mogelijk geweest de oogst binnen te halen. Bovendien waren roof en plundering aan de orde van de dag, vooral door ruige en ongecontroleerde slanders uit het Spaanse leger van overste Baldeus.⁵⁷ Maar ook de Staatse troepen lieten zich niet onbetuigd. Zo werden onder meer de klokken uit de kerktoeren

▼ Huizen

In 1665 telde Engelen 45 huizen. Opbouw en afbraak/verwoesting gingen continu door. Op deze foto de afbraak van het voormalige pand Graaf van Solmsweg 61, december 1963. Collectie J. Niterink + Engelen

JAAR/PERIODE	AANTAL	MANNEN	VROUWEN
1795	214	?	?
1826	299	152	147
1840	323	163	160
1849	368	183	185
1859-1865	415	207	208
1866-1870	441	226	215
1871-1875	416	210	206
1876-1880	389	194	195
1881-1885	383	192	191
1886-1890	355	179	176
1891-1895	341	175	166
1896-1900	377	189	188
1901-1905	365	189	176
1906-1910	368	199	169
1911-1915	391	211	180
1916-1921	408	208	200

Tabel 1

De bevolking van Engelen gemiddeld genomen over de periode 1795-1921, daarnaast het gemiddeld aantal mannen en vrouwen. Achter de enkele jaartallen is alleen de volkstelling over dat jaar weergegeven.⁸

◀ Meester Nass met klas

Leerlingen van de openbare school op 11 december 1900. Linksboven M. Nass, hoofdonderwijzer van 1870-1901.

Collectie mevr. J. Schraven, Mook.

KLEUTERONDERWIJS

De verzorging van het kleuteronderwijs werd, in 1876 ter hand genomen in de nieuwe aanbouw van het pensionaat. Omstreeks 1930 bouwde het pensionaat een nieuw pand (Graaf van Solmsweg 69a) ten behoeve van het kleuteronderwijs, ook wel bewaarschool genoemd. Vervolgens zou het kleuteronderwijs verschillende locaties kennen, zoals die van de voormalige boerderij van het pensionaat (Achterstraat 7), de voormalige openbare lagere school en het gymnastieklokaal van de nieuwe Sint-Lambertusschool.⁸ In 1962 werden plannen gemaakt voor de bouw van een nieuwe kleuterschool die midden jaren zestig werd verwezenlijkt in een houten gebouw voor algemene

doelenden aan de Heuvelstraat. Door de groei van het aantal kleuters ontstond al snel behoefte aan een derde kleuterklas waarvoor men tijdelijk een onderkomen zocht in de benedenverdieping van het gemeentehuis aan de Vlacie 14. Op 26 februari 1973 werd aan de Hoogveldweg een nieuwe kleuterschool in gebruik genomen: d' Engelenbak. De voormalige kleuterschool aan de Heuvelstraat werd een aantal jaren later gesloopt ten behoeve van een nieuw gymnastieklokaal voor de leerlingen van de Kempenaarschool.⁹ Thans is het kleuteronderwijs geïntegreerd in basisschool De Matrix.

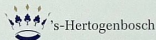

◀ Kleuters

De kleuterklas van Engelen op 20 juli 1960. Collectie mevr. J. Merks van den Heuvel, Engelen.

De uitgave van dit boek is mede mogelijk gemaakt dankzij financiële bijdragen van:

Gemeente 's-Hertogenbosch,
Prins Bernhard Cultuurfonds
Noord-Brabant, BAAC b.v.,
Rabobank Cooperatiefonds,
Stichting Leje Fonds

COLOFON

Eindredactie

Bertie Geerts, Drunen
Rob Gruben, Bokhoven

Beeldredactie

Jac. Biemans, 's-Hertogenbosch

Redactiesecretaris

Marianne Sturm-Vos, 's-Hertogenbosch

Grafisch Ontwerp

Van Riet Ontwerpers, Engelen

Productie

Barlandus Boekproducties, www.barlandus.nl

Druk

Drukkerij Gianotten B.V., Tilburg

Uitgave

Werkgroep Engelenboek en Angrisa Heemkundekring Engelen
Contactadres:
E: info@angrisa.nl
www.angrisa.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, op openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft evenaar gestreefd de rechten van de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich als-nog tot de uitgever richten.

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photo copying, recording or otherwise, without the prior written permission from the publisher.

De samenstellers willen hun bijzondere waardering tot uitdrukking brengen voor de medewerking van diverse personen en instellingen, zonder wie deze uitgave niet mogelijk zou zijn geweest: bestuur en leden van Angrisa Heemkundekring Engelen, de vele vrijwilligers en medewerkers van instellingen waar wij beelden konden (laten) maken, sponsoren en alle anderen die op welke wijze dan ook bij de totstandkoming van dit boek betrokken waren.

© 2011 Uitgave Werkgroep Engelenboek en Angrisa Heemkundekring Engelen.

ISBN/EAN: 978-90-9026179-9
NUR 693

EVEN TEN NOORDEN VAN 'S-HERTOGENBOSCH AAN DE RIVIER DE DIEZE LIGT HET FRAAIE DORP ENGELEN. GELDT HET DORP TEGENWOORDIG ALS EEN GERIEFELIJKE WOONLOCATIE, VROEGER WAS DAT WEL EENS ANDERS. DE LIGGING AAN HET WATER EN AAN DE GRENS VAN BRABANT MET HOLLAND BRACHT NOGAL EENS ONHEIL MET ZICH MEE. HOE KWAM HET EIGENLIJK DAT HET DORP ONTSTOND AAN DE DIEZE, DIE EVEN VERDEROP UITMONDT IN DE MAAS? WAT WETEN WE VAN DE EERSTE BEWONERS EN VAN DE SPOREN DIE ZIJ NALIETEN? HOE KOMT HET DAT DE KATHOLIEKE ZIELZORG AL EEUWEN WORDT VERZORGD DOOR GEESTELIJKEN VAN DE ABDIJ VAN BERNE? WELKE ROL SPEELDEN SCHEEPVAART EN VISSERIJ IN DIT BRABANTSE DORP? WAARVAN LEEFDEN DE INWONERS VAN ENGELEN EIGENLIJK EN WELKE VERENIGINGEN KENDE HET DORP? WELKE BEROEMDE NEDERLANDERS HEBBEN HIER HUN WORTELS? WAARDOOR WERD ENGELEN GEDURENDE DE TWEEDE WERELDOORLOG ZWAAR BESCHADIGD? HOE KWAM HET DAT ENGELEN IN 1948 ALS LAATSTE GEMEENTE VAN NOORD-BRABANT WERD AANGESLOTEN OP HET ELEKTRICITEITSNET? WAT BETEKENT DE AANLEG VAN DE KASTELENWIJK HAVERLEIJ VOOR DE BEVOLKINGSMVANG VAN ENGELEN?

VOOR HET EERST IS NU ZO COMPLEET MOGELIJK DE GESCHIEDENIS VAN ENGELEN VASTGELEGD IN EEN ZEER LEESBAAR EN RIJK GEÏLLUSTREERD BOEK. ENGELEN, GRENSDORP AAN DE DIEZE IS GESCHREVEN DOOR EEN TIENTAL KENNERS VAN ALLERLEI ASPECTEN VAN DE GESCHIEDENIS VAN DIT DORP DIE IN DIT BOEK AAN BOD KOMEN: BODEM EN LANDSCHAP, HET WATER, ARCHEOLOGIE, POLITIEK-MILITAIRE GESCHIEDENIS, KERK EN RELIGIE, SOCIAAL-ECONOMISCHE GESCHIEDENIS EN CULTUUR.

ISBN 978-90-9026179-9

9 789090 261799